

Η κρίσιμη οκταετία

Εμπόδια και επιτεύγματα ενός ελληνικού εκσυγχρονισμού

Κώστας Σημίτης

Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004

Εκδόσεις Πόλις, 2005, σελ. 670, τιμή 20 ευρώ

Του ΝΙΚΟΥ ΜΟΥΖΕΛΗ

Το βιβλίο του Κώστα Σημίτη με πολύ συστηματικό, συνεκτικό και διαινή τρόπο δίνει μια συνολική εικόνα των μεταρρυθμίσεων που οδήγησαν στον μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας την περίοδο 1996-2004. Στην αρχή ο συγγραφέας αναφέρεται στα μεγάλα έργα της περιόδου, όπως το νέο αεροδρόμιο, η γέφυρα Ρίου - Αναπύρας, η Αττική οδός, το μετρό κτλ. Πέρα όμως από αυτά τα προφανή επιτεύγματα, γίνεται αναφορά σε μια σειρά από θεσμικές αλλαγές που επειδή έχουν γίνει μέρος της καθημερινότητας, τις παίρνουμε ως δεδομένες και δεν τις κατατάσσουμε στο ενεργητικό των κυβερνήσεων Σημίτη.

Από τα ΚΕΠ, τις 1.200 μονάδες «Βοήθεια στο σπίτι», το ολοήμερο σχολείο, το ανοιχτό πανεπιστήμιο, μέχρι τον Καποδίστρια, την κατάργηση της επιτηρίδας, τον Συνήγορο του Πολίτη και τις άλλες ανεξάρτητες Αρχές – σε όλους αυτούς τους χώρους έχουμε μια σειρά από νέους θεσμούς που αναβάθμισαν σημαντικά τη ζωή του μέσου Έλληνα. Στα παραπάνω πρέπει να προσθέσει κανείς πως στην οκταετία το βιοτικό επίπεδο ανέβηκε σημαντικά, ενώ το 2002 οι κοινωνικές δαπάνες έφτασαν τον μέσο όρο της Ευρώπης των «15» (27,7% του ΑΕΠ).

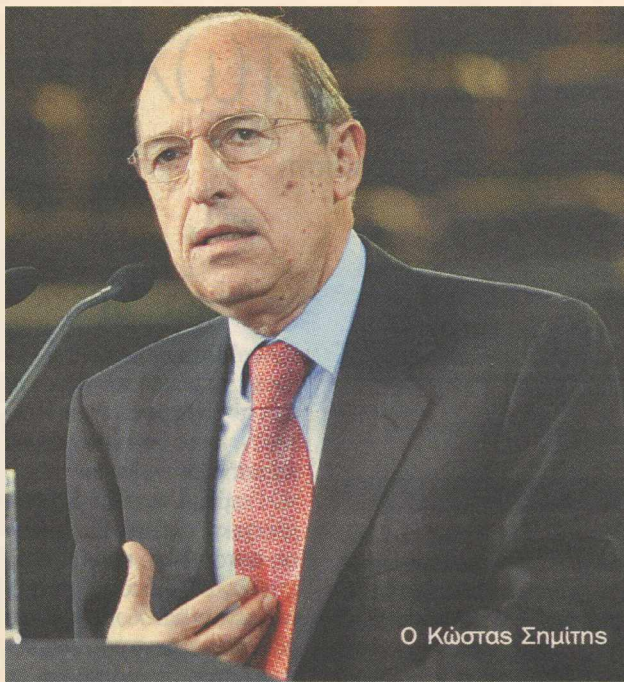
Τα αίτια της ήττας

Διαβάζοντας για το μεταρρυθμιστικό έργο της κυβέρνησης

αυτό που παρατηρεί κανείς είναι μια προσπάθεια να αποφευχθεί αυτό που ο συγγραφέας αποκαλεί «νομοθετική αναρχία». Δηλαδή την τάση ψήφισης νομοθετικών ρυθμίσεων κατά αποσπασματικό, επιμεριστικό τρόπο. Ο αναγνώστης σχηματίζει τη γνώμη πως κατά τη διάρκεια της οκταετίας υπήρχε ένα σαφές, μακρόπνοο μεταρρυθμιστικό σχέδιο, μια αυστηρή ιεράρχηση προτεραιοτήτων καθώς και μια συνεχής προσπάθεια ένταξης των μεταρρυθμίσεων σε ένα «συνολικό, διαφανές και εύχρηστο σύστημα» (σελ. 485).

Σχετικά τώρα με το επίμαχο θέμα των αιτίων της εκλογικής ήττας του 2004, νομίζω πως το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ ΝΔ και ΠαΣοΚ πριν από την αλλαγή ηγεσίας δεν έχει να κάνει μόνο με συγκυριακούς λόγους. Στη μεταπολίτευση τα δύο μεγάλα κόμματα μαζικοποιήθηκαν χωρίς να εκδημοκρατιστούν, χωρίς δηλαδή να αμβλύνουν τα πελατειακά και λαϊκιστικά χαρακτηριστικά τους, χαρακτηριστικά στα οποία ο Κώστας Σημίτης αναφέρεται εκτενώς (βλ. σελ. 525-535). Αυτό το δημοκρατικό έλλειμμα οδήγησε στον πολλαπλασιασμό των παράνομων κυκλωμάτων (επιχειρηματιών, δημοσίων λειτουργών και πολιτικών). Οδήγησε επίσης, με την εισροή κοινοτικών πόρων, στη μαζικοποίηση της διαφθοράς. Σε ποιον βαθμό είχε τη δυνατότητα ο πρωθυπουργός να ανατρέψει μια νοσηρή κατάσταση που υπήρχε πριν από την οκταετία και που συνεχίζεται μέχρι σήμερα; Είναι γνωστό ότι το κόμμα και κυρίως η παλαιά ανδρική φρουρά λειτουργούσε σαν ένα βαρίδι στον ώμο του Κώστα Σημίτη. Ο τελευταίος είχε τον κομματικό μηχανισμό λιγότερο σαν σύμμαχο και περισσότερο σαν αντίπαλο. Για μερικούς παρατηρητές όμως το 2000, μετά τη δεύτερη εκλογική νίκη του, ο πρωθυπουργός είχε τη δυνατότητα να επιφέρει ριζικές αλλαγές στη δομή και λειτουργία του ΠαΣοΚ.

Για άλλους παρατηρητές οι δυνατότητες αλλαγής του κομματικού μηχανισμού ήταν πε-

Ο Κώστας Σημίτης

ριορισμένες. Το κύριο εμπόδιο για μια τέτοια κίνηση ήταν η επιτακτική ανάγκη αποπεράτωσης των ολυμπιακών έργων. Κατ' αυτή την άποψη το δεύτερο βαρίδι του Κώστα Σημίτη ήταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Η επείγουσα ανάγκη επιτάχυνσης των έργων όχι μόνο έβαλε σε δεύτερη μοίρα τον κομματικό εκσυγχρονισμό, αλλά και περιόρισε τις δυνατότητες μιας πιο γενναιόδωρης κοινωνικής πολιτικής. Αν λάβουμε υπόψη τα παραπάνω, τίθεται το ερώτημα αν υπήρχαν οι αντικειμενικές συνθήκες για την αναδιάταξη των σχέσεων δίπλα της μέσα στο ΠαΣοΚ – εν μέσω της ολυμπιακής προετοιμασίας. Με άλλα λόγια, το 2000 ο πρωθυπουργός δεν ήθελε ή δεν μπορούσε να ανατρέψει τις πολιτικές ισορροπίες πάνω στις οποίες στηρίζονταν τα κομματικά φέουδα; Αυτό είναι ένα ερώτημα που μόνο οι ιστορικοί του μέλλοντος θα είναι ενδεχομένως σε θέση να απαντήσουν.

Το άνοιγμα της ψαλίδας

Όπως αναφέρει στο βιβλίο του, ο πρωθυπουργός αντελήφθη μήνες πριν από τις εκλογές πως το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ ΝΔ και ΠαΣοΚ δεν θα μπορούσε να κλείσει αν έκανε έναν ανασχηματισμό. Πίστευε όμως πως μια αλλαγή στην ηγεσία του κόμματος θα μπορούσε να οδηγήσει σε μία ακόμη εκλογική νίκη. Και πράγματι, ο αρχικός ενθουσιασμός για τον νέο πρόεδρο δημιούργησε μια δυ-

ναμική που λειτούργησε σαν αντίβαρο στα δομικά προβλήματα που ήδη ανέφερα. Στη συνέχεια όμως η διαφορά μεταξύ των δύο κομμάτων άρχισε πάλι να μεγαλώνει ύστερα από μια σειρά από συγκυριακά γεγονότα (π.χ. περίπτωση Πάχτα) και από τακτικά σφάλματα – μεταξύ των οποίων, κατά τον συγγραφέα, και η μη έμφαση στο έργο της οκταετίας.

Με άλλα λόγια η κριτική πως ο Κώστας Σημίτης δεν παραδέχεται σφάλματα και αδυναμίες της πολιτικής του δεν ευσταθεί. Ο συγγραφέας αναφέρεται σε αποτυχίες της κυβέρνησης, όπως π.χ. αυτή της αποκέντρωσης (σελ. 363-365) και αυτή του εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης (σελ. 353). Αναφέρεται επίσης σε εμπόδια (όπως οι πελατειακές, συντεχνιακές και λαϊκιστικές δομές) που θέτουν όρια στο τι μπορεί γρήγορα να αλλάξει. Επιπλέον, από τη στιγμή που παραδέχεται το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ ΠαΣοΚ και ΝΔ πριν από την αλλαγή ηγεσίας, είναι παράλογος ο ισχυρισμός πως ο πρώην πρωθυπουργός εξηγεί τα πάντα με το ότι η νέα ηγεσία δεν τόλμισε στην προεκλογική περίοδο το έργο της σημερινής διακυβέρνησης.

Εδώ τα σημαντικά επιτεύγματα της οκταετίας είναι λίγο-πολύ γνωστά: η ένταξη μας στην ΟΝΕ, η καλύτερευση των ελθνοοικονομικών σχέσεων, η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, το Ελσίνκι κτλ. Με βάση αυτά τα επιτεύγματα ο αναγνώστης αναλαμβάνει πως η Ελλάδα έπαψε να είναι στο περιθώριο της ΕΕ. Επαψε να είναι μια εθνοκεντρικά προσανατολισμένη χώρα που ενδιαφέρεται μόνο για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και για τα κονδύλια που θα αποσπάσει από τον κοινοτικό κορβανά. Για πρώτη φορά ύστερα από πολλά χρόνια η Ελλάδα είχε γνώμη και με ενεργητικό τρόπο, κυρίως στη διάρκεια της ευρωπαϊκής προεδρίας, διαμόρφωσε ρεαλιστικές θέ-

σεις/προτάσεις σε σχέση με το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Η ιδέα πως οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις καθώς και οι αλλαγές στην εξωτερική πολιτική θα πραγματοποιούνταν ούτως ή άλλως και άρα δεν αποτελούν εντυπωσιακά επιτεύγματα, είναι λανθασμένη. Πίσω από τις αλλαγές δεν υπήρχαν βεβαιότητες αλλά δυνατότητες. Δυνατότητες που πραγματοποιήθηκαν ύστερα από σκληρή δουλειά, μεθοδικότητα και δημιουργική αποφασιστικότητα.

Πιο κοντά στον πυρήνα

Συμπερασματικά, πολλές από τις κριτικές του βιβλίου επικεντρώσαν την προσοχή τους στα γεγονότα των Ιμίων και σε μερικές γραμμές στο τέλος του τόμου, που αναφέρονται στο «μήνυμα ασυνέχειας» κατά την εκλογική περίοδο (σελ. 606). Με βάση αυτού του είδους την αποσπασματική πληροφόρηση, η σοβαρή ανάλυση και κριτική ενός βιβλίου 670 σελίδων έδωσε τη θέση της σε χυδαιότητες θρησκοσοβινιστικού τύπου, σε πατριδοκαπηλικές κορόνες περί προδοσίας καθώς και σε συνωμοσιολογικά σενάρια του τύπου «πού το πάει ο Σημίτης;». Ο συνδυασμός ενός κούφιου φορμαλισμού με έναν υστερικό εθνικισμό και έναν φθηνό λαϊκισμό είχε ως αποτέλεσμα να δώσει σε αυτούς που δεν το διάβασαν μια τελείως εσφαλμένη εικόνα του βιβλίου. Ενός βιβλίου που επειδή φωτίζει τις βασικές διαστάσεις των κοινωνικών αλλαγών που επιτεύχθηκαν την τελευταία δεκαετία, και επειδή αναφέρεται με ειλικρίνεια στα εμπόδια που σε πολλές περιπτώσεις επιβράδυναν ή και ματαίωσαν τους εκσυγχρονιστικούς στόχους της κυβέρνησης, αποτελεί χρήσιμο οδηγό για τον πολίτη και απαραίτητο εργαλείο για τους ιστορικούς και κοινωνικούς επιστήμονες που φιλοδοξούν να μελετήσουν την περίοδο 1996 - 2004.

Μια προσεκτική ανάγνωση του βιβλίου οδηγεί στο συμπέρασμα πως το εκσυγχρονιστικό έργο της οκταετίας ήταν καθοριστικό για τις τύχες της μεταπολεμικής Ελλάδας. Ο μετασχηματισμός που επιτεύχθηκε τόσο στο εσωτερικό όσο και στην εξωτερική πολιτική μπορεί να συγκριθεί με τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του Ελευθερίου Βενιζέλου τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα. Αν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ο προεσβύτερος οδήγησε τη χώρα στην Ευρώπη και βοήθησε στην ομαλή μετάβαση από τη δικτατορία στη δημοκρατία και αν ο Ανδρέας Παπανδρέου επώλυνε τα τραύματα του εμφυλίου, ο Κώστας Σημίτης, με τις εσωτερικές και εξωτερικές αλλαγές, έφερε την Ελλάδα πιο κοντά στον πυρήνα της ΕΕ. Αυτό είναι ιστορικής σημασίας επίτευγμα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ
Το ημερολόγιο ενός τιμονιέρη
ΑΘΗΣΑΥΡΙΣΤΑ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΕΞΕΛΕΞΗ
GUY (MICHEL) SAUNIER

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

‘Ο παρών τόμος συγκεντρώνει τὰ ἀθησαύριστα ἔργα τοῦ Νίκου Καββαδία, ἐκεῖνα δηλαδὴ ποὺ ἔχουν δημοσιευτῇ κατὰ καιροὺς σὲ διάφορα περιοδικὰ, ἑφημερίδες, ἀνθολογίες κ.ά., ἀλλὰ δὲν ἔχουν ποτὲ συμπεριληφθῇ σὲ ποιητικές συλλογές ἢ ἀναδημοσιευτῇ σὲ αὐτοτελεῖς τόμους, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦταν πιά προσaitὰ στὸν ἀναγνώστη κοινὸν.

Μερικὰ κείμενα, ὅπως «Τὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς τιμονιέρη» (1932) ἢ τὸ ποίημα «Kasbah» (1934), ἀποτελοῦν σημαντικὸτατα ἀριστουργήματα. Σχεδὸν ὅλα παρουσιάζουν μεγάλο ἐνδιαφέρον ἐπειδὴ, πέρα ἀπὸ τὶς ἐπιμέρους ἀρετές τους, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δοῦμε τὴ γέννηση καὶ τὴν προοδευτικὴ ἀνάπτυξη τῆς θεματικῆς καὶ τοῦ ἰδιάζοντος λεξιλογίου τοῦ Καββαδία, ἢ τὴν ἐπεξεργασία ἐνὸς μύθου, ὅπως ἐκεῖνου τοῦ ἀνέφικτου ταξιδιοῦ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ «Mal du Départ».

Μερικὰ ἀπὸ τὸ κείμενα ποὺ δημοσιεύονται: «Ταξιδιωτικὰ ἀναμνήσεις – Πόρτ-Σαίτ, Ἀλεξάνδρεια, Μαρσίλλια, Κάπο ντὶ Φάρο, Στρόμπολι, Ἀργεστόλι», «Ἡ ἀπίστευτη περιπέτεια τοῦ λοστρόμου Νακαχαναμόκο», «Γράμμα σὲ μιὰν ἄγνωστη κυρία», «Οἱ ἄνθρωποι τῆς κοκαίνης», «Γράμματα ἐν πλῶ», «Ἡ μικρὴ χορεύτρια», «Ὁ λοστρόμος ἀπὸ τὰ Φαρόερ», «Ἀθήνα 1943», «Ἀντίσταση» κ.λπ.

ΤΙΜΗ 15,00 €

Η ΑΓΡΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://www.agra.gr>

Cynthia Freeland

Μα είναι αυτό τέχνη;

Θανάσης Μουτσόπουλος (επιμ.)

Οράματα – η τέχνη ως διαμεσολάβηση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΛΕΘΡΟΝ

ΠΑΝΟΣ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΟΥΣΗΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΑΚΙ ΤΟΥ ΤΑΡΖΑΝ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ	ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΚΑΡΗΣ <i>Ο ΤΣΕ ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΕ</i> & ΘΟΔΩΡΗΣ ΚΑΛΛΙΦΑΤΙΔΗΣ <i>Ο ΕΚΤΟΣ ΕΠΙΒΑΤΗΣ</i> & ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΚΑΡΗ <i>ΑΙΩΝΙΣΣΑ</i> & ΗΡΩ ΤΣΑΡΝΑ <i>ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ</i> & ΑΓΓΕΛΟΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ <i>Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΑΣΤΑΘΟΥΣ ΚΥΡΙΑΣ</i> & ΑΜΑΛΙΑ ΜΕΓΑΠΑΝΟΥ <i>ΣΙΜΩΝΗ</i>	Ο ΜΗΡΟΣ ΠΕΛΛΑΣ ΣΤΑΛΑΓΚ VI C ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΟΜΗΡΕΙΑΣ

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ Γ Α Β Ρ Ι Η Λ Ι Δ Η Σ   Μ α υ ρ ο ρ ι χ ἄ λ η 1 8   Α θ ῆ ν α , τ η λ .